

ANIVERSAREA ZILEI DE 1 DECEMBRIE-MIJLOC DE LUPTĂ ANTIREVIZIONISTĂ ÎN TRANSILVANIA, ÎN PERIOADA INTERBELICĂ

Liviu Lazăr

Ziua de 1 Decembrie rămâne fixată pentru eternitate în istoria poporului român, ca momentul de vârf al arcului de timp care a reușit să-i reunească laolaltă tot neamul.

În perioada interbelică, momentele de celebrare ale acestei zile, au constituit prilejuri de rememorare a luptei pentru unitate națională dar și de afirmare a hotărârii de a apăra cu orice preț măreața operă națională înfăptuită cu atâtea jertfe. Din analiza unui număr mare de cuvântări și conferințe prilejuite de aniversarea Marii Uniri, a rezultat preocuparea intelectualității românești interbelice pentru consolidarea unirii recunoscută și în tratatele de pace, precum și apărarea ei de propaganda revizionistă. Iată ce spunea în 1936 Leontin Ghergariu profesor emerit – director al Liceului din Zalău în articolul „Gânduri la 1 Decembrie”: „Unirea a fost o cerință a istoriei, pentru că neamul românesc a fost, de la nașterea lui și până astăzi, etnicește nedespărțit, posedând, pentru totdeauna, pământul Daciei lui Traian. Deci, împărțirea neamului nostru sub diverse dominațiuni străine a fost o nedreptate istorică. Această nedreptate s-a reparat la 1 Decembrie 1918. Dar, unirea Românilor a fost și un imperativ al civilizației omenesci. Această civilizație cere unitate pentru fiecare neam. Numai în felul acesta se poate asigura libertatea și dreptatea, deopotrivă pentru toate națiunile. De aceea, unirea din 1918 a satisfăcut o elementară și foarte importantă cerință a civilizației și progresului omenesc. Orice om civilizat trebuie să admită această argumentație și orice încercare de a schimba această unire este un act criminal și înconștient, dar, mai ales, un atentat la progresul și civilizația omenirii”¹.

Este adevărat că pentru românii din Transilvania interbelică momentul aniversării zilei de 1 Decembrie avea o încărcătură emoțională cu totul deosebită,

1. „Gazeta Sălajului” (organ informativ al Astrei Sălăjene), Zalău, anul VII, nr. 1-2 din 1 Decembrie 1936.

care, poate nu a fost receptată întotdeauna în totalitatea semnificațiilor sale de conaționali sau chiar de cercurile guvernante la începutul perioadei interbelice. Dăm, spre exemplificare, un articol apărut în 1923 în „Foaia Poporului” din Sibiu intitulat „După 5 ani de la Unire”: „În anul acesta alte cercuri din București încep a aprecia altcum ziua de 1 Decembrie. Hotărâsc a trimite peste 20 conferențieri în Ardeal și Banat. La Sibiu vine însuși un ministru din guvernul actual, domnul I.G. Duca”².

Intellectualitatea transilvăneană era conștientă că, aniversarea, așa cum se cuvine, a zilei de 1 Decembrie nu însemna numai angrenarea elitei guvernamentale și politice românești, ci, mai ales, manifestarea sentimentului de solidaritate națională în puritatea și splendoarea cu care acest sentiment a fost afirmat la Alba Iulia în marea zi a Unirii. Iată ce frumos exprima acest sentiment învățătorul D.G. Ilie din Cristur în 1928 într-un articol dedicat zilei de 1 Decembrie: „Cel puțin acum ar trebui să lucrăm împreună, pentru consolidarea sufletelor noastre și a țării, desbrăcându-ne de interesele meschine, arătând prin faptele noastre, nu prin vorbe goale, că suntem apostolii înfrățirii pe care dominația străină nu i-a putut nimici”³.

Începând cu 1932 adunările de celebrare a zilei de 1 Decembrie capătă un pronunțat caracter antirevizionist ca răspuns la virulenta campanie revizionistă lansată de Ungaria pe plan național și internațional. Necesitatea unei asemenea atitudini declarat antirevizioniste a fost resimțită și de cercurile politice care conduceau țara în acea perioadă. Iată ce declara în cadrul Ședinței solemne a Corpurilor Legiuitoare dedicată aniversării a 14 ani de la Marea Unire, primul ministru de atunci, Iuliu Maniu: „România unită pe veci, indivizibilă și nedespărțită va trăi între hotarele sale intangibilă. Nu numai că o vom apăra cu întreaga noastră ființă până la ultima răsuflare, ci pentru că ea răspunde unei necesități și pentru că ea este ocrotitoarea tuturor comorilor omenești de pe aceste plaiuri, și pentru că ea, așa cum este, este garanția cea mai sigură a liniștii, a păcii și echilibrului între state, în această parte a lumii atât de fărâmițată în trecut”⁴.

Pe tot cuprinsul țării, dar mai ales în Transilvania, ziua de 1 Decembrie a fost sărbătorită în cadrul unor mari adunări populare cu caracter declarat antirevizionist. Aceste adunări au fost pregătite de comitete de organizare sau de inițiativă în care au intrat personalități locale. De exemplu, Comitetul de Organizare al Adunării antirevizioniste de la Cluj din 1 Decembrie 1932 era

2. „Foaia Poporului” (Sibiu), din 2 Decembrie 1923 în Arhivele Statului – Filiala Cluj, Fond: Parchetul General al Curții de Apel – Cluj, Dosar 8/1923, fila 196.

3. „Revista învățătorilor și învățătoarelor din județul Hunedoara” (organ oficial al revizoratului școlar județean – Deva), anul II, nr. 7 din 1 Decembrie 1928, p. 98.

4. „Universul” (București), XLIX, nr. 333 din 3 Decembrie 1932.

condus de dr. Emil Hațieganu și avea ca membri pe episcopul N. Ivan, episcopul greco-catolic Hossu, dr. Teodor Mihali și prof. Iuliu Moldovan. În 17 noiembrie 1932, ora 18, în Sala Sindicatului ziariștilor acest comitet a organizat o întâlnire în vederea organizării unui miting național pentru 1 Decembrie 1932⁵.

Pentru buna desfășurare a adunării au fost invitați să-și dea concursul reprezentanții organizațiilor culturale și patriotice din oraș și județ, cum au fost: Uniunea Foștilor Voluntari, Cultul Patriei, Astra, Liga Apărării Naționale, Uniunea Luptătorilor Memorandiști, Uniunea ofițerilor de rezervă, Reuniunea femeilor titrate etc⁶.

În alte orașe au fost lansate apeluri și manifeste pentru a invita populația să participe la mitingurile naționale anunțate pentru a 14-a aniversare a Marii Uniri. Iată cum suna manifestul conducătorilor români arădani intitulat: „În vederea marii adunări antirevizioniste de la Arad”: „Din târguri și din sate, din munți și din câmpie, din coclauri și din vâlcele, veniți cu toții, Români la marea adunare ce se va ține joi, 1 Decembrie, în Piața lui Avram Iancu din Ardealul românesc, în acest eroic Arad al luptelor din trecut, de unde la 12 octombrie 1918 a pornit ideea mântuitoare a marelui adunări de la Alba Iulia”⁷.

Apelul a avut ecou în sufletele românilor arădani, documentele vremii menționând că la data anunțată s-au adunat aproape 15000 de manifestanți⁸.

Printre vorbitori s-a numărat și Vasile Goldiș, unul din artizanii Măritei Adunări de la Alba Iulia, care a spus: „Folosim ziua de azi ca să protestăm în fața lumii civilizate, față de toți aceia care atentează la pacea și bunăvoința dintre popoarele Europei și ca să declarăm că nici o palmă de pământ românesc nu se poate restitui fără vărsare de sânge. Națiunea română, este gata a jertfi sângele altor milioane de voinici, apărând patrimoniul primit de la părinți”⁹.

Într-o atmosferă entuziastă adunarea a adoptat o moțiune, care în finalul ei arăta că: „Adunarea Națională din Arad vestește lumii, că și Aradul face un trup nedespărțit cu românii din Dacia Traiana și de cari nici o lege omenească nu-i mai poate deslipi”¹⁰. În aceeași atmosferă s-a desfășurat și ceea ce presa vremii numea „înălțătoarea manifestație națională de la Cluj” care a debutat cu

5. „Arhivele Statului” – filiala Cluj, Fond: Liga Antirevizionistă Română Cluj, Dosar 1/1932–1938, fila 23.

6. Ibidem.

7. „Universul” (București) XLIX, nr. 331 din 1 Decembrie 1932.

8. Arhivele Statului – Filiala Cluj – Fond: Liga Antirevizionistă Română Cluj, Dosar 56/1934 – 1935, fila 1.

9. „Universul” (București), XLIX, nr. 333 din 3 Decembrie 1932.

10. Ibidem.

discursul prof. universitar Emil Hațieganu, Președintele comitetului de organizare.

„Hotărâți – spunea oratorul – a păzi granițele țării răscumpărate cu viața celor 800 de mii de morți pe câmpul de onoare și răsplătite cu lacrimile și suferințele de veacuri ale martirilor români, ne-am adunat aci, pe pământ românesc, să prăznuim unirea românilor, dar totodată să și protestăm cu toată energia contra uneltirilor vecinilor noștri maghiari, cari restrânși în hotarele lor naturale, nicidecum nu se pot împăca cu dreapta judecată a lui Dumnezeu și a oamenilor și în semeția lor cutează să sperneze că pot sfărâma marea clădire a păcii zidită de voința tuturor popoarelor iubitoare de libertate”¹¹.

Momentul culminant al adunării l-a constituit cuvântul lui Teodor Mihali, unul dintre fruntașii mișcării memorandiste, care a spus: „Am rămas singur în viață și bine îmi aduc aminte că și atunci (înainte cu 38 ani) uniți în cugete și simțiri am cerut cu toții drepturile noastre de români. Am răbdut cu credința în Dumnezeu și mă simt fericit că am văzut unirea tuturor românilor întregiți într-o țară puternică”¹².

Impunătoare au fost și manifestațiile de la granița de vest a României, cea mai importantă fiind la Oradea în 27 noiembrie 1932 unde relatarea corespondentului ziarului „Universul”: „20.000 de români s-au adunat și au dat cuvenitul răspuns maghiarilor revizionști”¹³. Printre vorbitori s-a aflat Stelian Popescu – directorul ziarului „Universul” și viitorul președinte al Ligii Antirevizioniste Române, Nicolae Zigre, Eliza Pavel – președinta Asociației femeilor române din Beiuș, pr. dr. Iosif Pogon din partea Asociației profesorilor secundari secția Oradea și alții¹⁴. Adunarea s-a încheiat cu adoptarea unei moțiuni care arăta că: „Oradea și Bihorul declară prin urmare solemn și hotărât că pietrele de hotar ale României întregite sunt înfipte pe veci în locul lor de-acum și este gata să le apere până la cea din urmă suflare împotriva celor ce vor stricarea legilor și tulburarea păcii”¹⁵.

Adunarea de la Oradea prin amploarea sa, a mobilizat putem spune suflarea românească din Ardeal, care în ziua de 1 Decembrie a protestat împotriva politicii revizioniste care lupta practic împotriva mărețului act al Unirii. Asemenea evenimente nu puteau să scape atenției presei care indiferent de coloratura politică a descris cu obiectivitate desfășurarea marilor adunări antirevizioniste. Astfel, ziarul „Libertatea” din Orăștie arăta că: „După adunarea măreață de la Oradea – joi 1 Decembrie s-a ținut un șir întreg de adunări în orașele de la granița de apus a țării, privind toate cu fața spre pusta dinspre

11. Ibidem.

12. Ibidem.

13. Idem, nr. 330 din 30 noiembrie 1932.

14. Ibidem.

15. Ibidem.

care vântul aduce urlete hămesite. Zeci de mii, în unele locuri și peste 20.000 de români s-au adunat în orașele: Satu-Mare, Careii Mari, Cehul-Silvaniei, Zalău, Dej, la Sighetul-Marmației și Vișeu de Sus, mari stațiuni de pază de-a lungul graniței. Și, și mai mari adunări înăuntrul Ardealului la Cluj, Alba Iulia, Deva, Baia de Criș, Orăștie, Petroșani, Săcele, Odorhei, Brașov, Gherla, Hațeg, Lupeni. În județul Hunedoara au avut loc 6 adunări la Deva, Baia de Criș, Orăștie, Hațeg, Lupeni, Petroșani¹⁶.

Adunarea de la Deva a fost pregătită de un comitet de inițiativă având ca președinte pe Dr. Eugen Tătar – decanul baroului avocaților Hunedoara și ca secretar pe dr. Victor Șuiaga – avocat. Acest comitet a tipărit și difuzat un apel în care se arăta că „Românii din Deva simțind fiorul suferințelor unui trecut de-o vitregie milenară se atașează conștiinței țării și hotărâsc a ține o mare protestare în numele întregii Românimi din județul Hunedoara în ziua Unirii Ardealului cu România¹⁷”.

Caracterul declarat antirevizionist al adunării se regăsește în următorul pasaj al apelului care arată că: „Față de agresivitatea așa-zișilor revizionști pornim o luptă de protestare prin care vom arăta lumii întregi, că aceiași vinovați ai războiului mondial de ieri, sunt pe cale de a aprinde din nou în flăcări uriașe bătrâna Europă¹⁸”.

Adunarea a avut loc în Sala Teatrului orașenesc din Deva și a fost prezidată de avocatul Eugen Tătar, care luând cuvântul a spus: „Alba Iulia e un loc sfânt pentru toți românii. De aici a pornit mișcarea de întemeiere a neamului românesc. Aici s-a făcut revizuirea procesului de nedreptate milenară. Aici s-a proclamat cel mai însemnat act din viața Ardealului, Unirea cu patria mamă. Alții caută să ne strice dreptul nostru sfânt. Să spunem lumii întregi că granițele noastre se confundă cu neamul nostru, încât nimeni nu se poate atinge de ele¹⁹”.

Printre vorbitori s-au numărat și prof. Ioan Lupaș, prof. Ioan Mihu, av. dr. V. Șuiaga, prof. A. Demian, prof. D. Stancu și alții. În finalul adunării s-a adoptat o moțiune care începe astfel: „Ca răspuns la acțiunea revizionistă ce o desfășoară Ungaria, cu scopul de a tulbura pacea consfințită prin tratatele internaționale, românii din Deva și județul Hunedoara, atașându-se conștiinței naționale a țării, adunați în sala Teatrului din Deva, astăzi, 1 Decembrie 1932, ziua Unirii Ardealului cu România, protestează cu dârzenie împotriva tuturor

16. „Libertatea” (Orăștie), din 8 Decembrie 1932.

17. Biblioteca Muzeului Județean Hunedoara, nr. inv. 28030/1601.

18. Ibidem.

19. „Universul” (București), XLIX, nr. 334 din 4 Decembrie 1932.

acelora care vor să strice pacea Europei și să răstoarne ordinea de drept actuală"²⁰.

După încheierea adunării un document al Chesturii de poliție Deva consemna că: „Jeșind în stradă au manifestat pe străzile orașului cu muzicile în frunte participând peste 2000 de români din județ și oraș. În piața orașului au jucat Hora Unirii, totul decurgând în liniște și cu mare entuziasm național”²¹.

La Orăștie adunarea a început la orele 14 în Piața Regina Maria, unde circa 1500 de persoane au ascultat discursurile antirevizioniste ale oratorilor, în frunte cu prof. Aron Demian, directorul liceului, cel care „a deschis ședința printr-un călduros și entuziast discurs”²².

Asemenea adunări au avut loc și în multe sate din Transilvania, așa cum rezultă din documentele vremii. În județul Hunedoara, cele mai importante s-au desfășurat în comunele Mihăileni și Baia de Criș. Dârzenia locuitorilor munților Apuseni rezultă din următoarea scrisoare trimisă, la sfârșitul adunării, ziarului Universul: „Moșii, prin glas hotărât spun celor ce au urechi de auzit să audă că zadarnic încearcă să strice cetatea pazei, ce s-a clădit pe oseminte de eroi, cu ciment de suflete udat cu sânge; căci nu vor reuși! De asemenea, avizăm pe cei ce bine ne cunosc că cine suntem, căci munții mai au încă păduri virgine și stânci multe și brațe puternice și sănătoase, așa că la nevoie ne vom folosi de ele ca în timpul anului 1848, când în fruntea noastră am avut pe Avram Iancu”²³.

Caracterul declarat antirevizionist al aniversării zilei de 1 Decembrie s-a întărit începând cu anul 1934, moment în care această dată istorică a devenit ziua patronală a Ligii Antirevizioniste Române.

Referitor la sărbătorirea zilei de 1 Decembrie un apel din 1937 al Comitetului Regional Cluj al Ligii Antirevizioniste Române arată că: „Ziua de 1 Decembrie a fost proclamată ziua patronală a Ligii Antirevizioniste Române. De patru ani, de fiecare dată comitetele L.A.R. organizează în ziua Unirii Transilvaniei cu patria mamă serbări pe întreg cuprinsul țării. Pentru a se manifesta cu cât mai multă hotărâre dorința poporului românesc din Transilvania, de a arăta patrimoniul național împotriva oricărei uneltiri dușmănoase, serbărilor de la 1 Decembrie li se vor da un pronunțat caracter antirevizionist”²⁴.

La reușita acestor manifestații și-a adus aportul și guvernul României, care prin ordinul circular nr. 203313/1935 al Ministerului Instrucțiunii a dispus

20. Ibidem.

21. Arhivele Statului – Filiala Deva, Fond: Chestura de Poliție, Dosar 10/1933, fila 5-6.

22. Ibidem.

23. „Universul” (București), XLIX, nr. 338 din 8 Decembrie 1932.

24. „Avântul” (Petroșani), din 27 noiembrie 1937.

la școlile de pe întreg cuprinsul țării să colaboreze participând împreună cu corpul profesoral²⁵.

De asemenea, Comitetul Regional pentru Transilvania al Ligii Antirevizioniste Române a făcut demersuri pe lângă prefecții din întreaga Transilvanie, cerându-le să acorde întregul concurs al oficialităților, serbărilor de la 1 Decembrie, „cari vor trebui să fie impunătoare și pline de însuflețire patriotică”²⁶.

Referitor la serbările organizate sub egida L.A.R. redăm pe scurt conținutul unui document emis de L.A.R. secția Aiud și intitulat: „Rostul serbărilor naționale”. În document este criticată poziția unora care arătau că: „avem prea multe serbări, comemorări, și că la acestea se face prea multă vorbărie”. Față de o asemenea poziție documentul aduce argumente în spiritul cultului tradiției, înrădăcinat în sufletul poporului român, concluzionând că: „Trebuie să înțelegem că un popor nu poate trăi fără un ideal și că acest ideal nu poate răsări decât din tradiție”²⁷.

În spiritul acestei tradiții secția Aiud a L.A.R. a continuat să dea o amploare deosebită aniversării zilelor de 1 Decembrie. Astfel, cu ocazia „Marei manifestații antirevizioniste de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1936 a organizat o ștafetă, care a dus făclia la mormântul lui Mihai Viteazul, de la Turda în Alba Iulia”²⁸.

Cu ocazia adunărilor dedicate zilei de 1 Decembrie în foarte multe locuri din Transilvania au fost dezvelite statui și plăci comemorative în cinstea eroilor neamului. Astfel, la 1 Decembrie 1934, prin eforturile secției din Mediaș a L.A.R. a fost dezvăluită statuia lui Ion Axente Sever²⁹.

Nereușind să dezvelească statuia lui V. Lucaciu cu ocazia zilei de 1 Decembrie din cauza lucrărilor neterminate, secția Satu-Mare a L.A.R. a organizat în 13 decembrie 1936 o mare adunare antirevizionistă la care au participat în jur de 50.000 de oameni. Au fost prezenți la adunare Stelian Popescu – președintele L.A.R., prof dr. Ioan Lupas – președintele C.R. pentru Transilvania al L.A.R., G. Lungulescu – secretar general al L.A.R. – un document al vremii menționând că „a fost cea mai mare manifestație românească în Satu-Mare de la Unire încoace”³⁰.

Ca un factor constant care și-a adus aportul la reușita serbărilor prilejuite de ziua de 1 Decembrie menționăm participarea tuturor partidelor politice care, deși aveau opinii diferite pentru rezolvarea problemelor pe plan intern, în

25. Ibidem.

26. Ibidem.

27. Arhivele Statului – Filiala Cluj, Fond: Liga Antirevizionistă Română-Cluj, Dosar 1/1932-1938, fila 41.

28. Ibidem, fila 44.

29. Ibidem, dosar 53/1934-1939, fila 6.

30. Ibidem, fila 64.

politica externă s-au pronunțat în unanimitate împotriva revizionismului. Considerăm suficient pentru argumentarea celor afirmate un raport al Comitetului Județean Dej al L.A.R. care la 1 decembrie 1936 a organizat „o mare adunare antirevizionistă cu concursul tuturor partidelor politice”³¹.

În anii 1938 și 1939 când norii grei ai dictaturilor și războiului s-au abătut din nou asupra Europei, românii au simțit nevoia de a se aduna în mari mulțimi așa cum au fost întotdeauna în clipele de grele încercări ale istoriei, care nu au fost deloc puține. Ei au folosit aceste prilejuri pentru a-și afirma credința și speranța că uniți vor trece momentele de cumpănă ale istoriei. Această stare de spirit este foarte bine sintetizată în cuvintele protopopului Pavel Borzea din Făgăraș, care cu prilejul aniversării a 20 ani de la unire, la 1 Decembrie 1938 spunea: „Să ne întărim credința în puterile neamului nostru, căci numai astfel vom putea face față oricăror împrejurări”³².

Din cele prezentate rezultă faptul că aniversarea zilei de 1 Decembrie a constituit un important mijloc de acțiune antirevizionistă în perioada interbelică și a contribuit la crearea unei stări de spirit profund antirevizioniste, care din păcate nu a fost apreciată la adevărata ei valoare de guvernanți în momentele deosebit de grele care au urmat după declanșarea celui de-al doilea război mondial.

31. Ibidem, fila 27.

32. Arhivele Statului, Fila Cluj, Fond: Inspectoratul de Poliție Mureș – Alba Iulia, dosar 4/ 1938, fila 79.

**L'ANNIVERSAIRE DU 1-ER DÉCEMBRE, MOYEN DE LUTTE
ANTIREVISIONNISTE DANS LA PÉRIODE DE L'ENTRE - DEUX - GUERRES EN
TRANSYLVANIE**

Résumé

Le 1-er Décembre 1932, l'anniversaire de la Grande Union de la Roumanie a constitué l'occasion a organiser des manifestations antirévisionnistes en Transylvanie. Chaque année, jusqu'au 1-er Décembre 1937, dans toutes les villes de la Transylvanie ou eu lieu des manifestations à caractère antirévisionniste.

La 19 Décembre 1935, le Comité Central de la Ligue Antirévisionniste Roumaine a décidé de déclarer 1-er Décembre comme journée patronale de cette organisation. Les plus imposantes manifestations à caractère antirévisionniste ont eu lieu en: 1934 à Arad, 1935 à Cluj, 1936 à Dej et 1937 à Sighișoara.

Les manifestations ont constitué des actions qui ont mis en évidence la solidarité de la société roumaine. C'est pourquoi le Comité Regional pour la Transylvanie de la Ligue Antirévisionniste Roumaine a coopéré avec les autorités locales, les sociétés culturelles, patriotiques pour organiser des fêtes grandioses. Elles se sont déroulées sans incidents ou manifestations de l'intolérance ou chauvinisme. Mais le régime d'autorité monarchique instauré en 1938 par le roi Charles II a interdit toute sorte de manifestations. Dans ce contexte, le mouvement antirévisionniste a été désormais mis dans l'impossibilité d'organiser des manifestations antirévisionnistes les jours du 1-er Décembre.